

Дмитро Олександрович Слурденко,

*доктор філософії з психології,
Національна академія Національної гвардії України,
кафедра психології та педагогіки (старший викладач);*

 <https://orcid.org/0000-0001-8080-7805>;

Олена Геннадіївна Павлова,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Національна академія Національної гвардії України,
науково-дослідна лабораторія морально-психологічного
супроводження службово-бойової діяльності
науково-дослідного центру службово-бойової
діяльності (старший науковий співробітник);*

 <https://orcid.org/0000-0002-4014-7440>

**ОСОБИСТІСНІ ЧИННИКИ САМОВРЯДУВАННЯ ПЕРСОНАЛУ
СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ)**

Проаналізовано емоційно-вольові, інтелектуальні й комунікативні особистісні особливості як змістовні складові самоврядування у військовослужбовців Національної гвардії України. Наведено результати емпіричного дослідження емоційно-вольових, інтелектуальних і комунікативних особистісних особливостей військовослужбовців Національної гвардії України. Зроблено висновок, що здатність до самоврядування у військовослужбовців Національної гвардії України є похідною не стільки від окремих сталих комунікативних, інтелектуальних, емоційно-вольових особистісних особливостей, скільки залежить від загальної здатності довіряти собі, своїм професійним знанням і вмінням.

Ключові слова: самоврядування, емоційно-вольові особистісні особливості, інтелектуальні особистісні особливості, комунікативні особистісні особливості, військовослужбовці Національної гвардії України.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Актуальність дослідження проблеми особистісного самоврядування персоналу сектору безпеки і оборони визначається запитом суспільства на психологічну стійкість правоохоронців в умовах повномасштабного вторгнення рф на територію нашої країни. Тривале виконання професійних обов'язків у складних та екстремальних умовах висуває додаткові вимоги до емоційно-вольової сфери

правоохоронців: зберігати психологічну рівновагу, бути стійкими до стресу, непохитно переносити фізичні та психологічні навантаження, бути професійно надійними, діяти безпомилково тощо. Всі ці прояви охоплюються категорією психологічної саморегуляції суб'єкта професійної діяльності, враховують здатність управляти своїм станом і своїми діями. Однак у складних і стресових умовах простої здатності до самоуправління недостатньо: від правоохоронців вимагається сформованість здатності до самоврядування. Вона передбачає усвідомленість саморегуляції, вольові зусилля, долучені до управління психічним станом і поведінкою. Проте категорія «самоврядування правоохоронців» залишається, на жаль, недостатньо представленою в наукових розвідках. Це звужує можливості її практичного застосування для вирішення низки питань психологічного характеру в секторі безпеки і оборони України, зокрема професійно-психологічного відбору та професійно-психологічної підготовки.

Стан дослідження проблеми

Проблема самоврядування як вищого щаблю у структурі самоорганізації особистості недостатньо досліджена у вітчизняній психології у зв'язку з нечітким дефінітивним полем цієї категорії управління поведінкою.

Д. Швець та інші зазначають, що найбільш загальним поняттям щодо управління поведінкою людини є самоорганізація, яка визнається як процес і результат діяльності, що виявляється в цілеспрямованій активності, мотивованості, прийнятті рішень, відповідальності за них, почутті обов'язку, критичності тощо [1, с. 175]. Згадані науковці також зауважують, що ця категорія пов'язана із самоактуалізацією й самоефективністю як системоутворюючими чинниками самоорганізації поведінки.

Поряд із самоврядуванням уживаються поняття саморегуляції, самоконтролю, самодетермінації, самоуправління тощо.

А. Килівник та Я. Матвієнко розглядають саморегуляцію як складне явище, що базується на самосвідомості людини, завдяки якому людина здатна до самоконтролю, діяльності, саморозвитку, що має свій початок в індивідуальних особливостях особистості [2, с. 56]. Ми схильні дотримуватись цієї точки зору, вважаючи самоврядування одним із можливих проявів саморегуляції.

Я. Пономаренко в теоретичному огляді проблеми саморегуляції правоохоронців указує на важливий факт того, що більшість моделей саморегуляції руйнуються за спроби пояснення поведінки у стресових умовах, які знижують (виснажують) здатність до саморегуляції й гальмування реакцій та дій. Тривала діяльність в умовах такої обмеженої здатності до саморегуляції призводить до численних негативних наслідків [3].

У понятті «самоврядування» закладена думка про цілеспрямованість, доцільність, вольове зусилля, яке здійснюється суб'єктом для доцільних і продуктивних змін свого стану або активності в умовах тиску середовища чи подолання труднощів.

О. Емішянц визначає, що самоврядування включає саморегуляцію як один із необхідних механізмів самоорганізації поведінки. Термін «самоврядування» трактується автором як діяльність, що керується лише власними цілями людини [4, с. 130].

Процес самоврядування З. Онішко тлумачить як найвищий рівень складних когнітивних процесів, які є джерелом вольової поведінки. Він розглядає самоврядування як регулятивну систему якостей людини, що формує психічно зрілу особистість, здатну до самоактуалізації [5, с. 135, 137].

Таким чином, самоврядування може розглядатися як форма саморегуляції поведінки, яка базується на реалістичній оцінці своїх можливостей, забезпечує впевненість і стійкість поведінки у складних умовах діяльності.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є визначення особистісних чинників самоврядування персоналу сектору безпеки і оборони України (на прикладі військовослужбовців Національної гвардії України (далі – НГУ)).

Для досягнення мети були сформульовані такі *завдання*:

1) виявити відмінності особистісних особливостей військовослужбовців НГУ з різними рівнями сформованості здатності до самоврядування в контексті наявності в них бойового досвіду;

2) визначити взаємозв'язки між показником здатності до самоврядування та показниками особистісних особливостей військовослужбовців НГУ з різним типом досвіду службово-бойової діяльності.

Наукова новизна дослідження

Новизна полягає в тому, що вперше визначено особистісні чинники самоврядування військовослужбовців НГУ з різним типом досвіду службово-бойової діяльності.

Матеріали та методи дослідження

У дослідженні взяли участь 420 військовослужбовців НГУ віком від 21 до 45 років. Вибірку військовослужбовців НГУ було розділено на дві групи дослідження за показником наявності офіційного статусу учасника бойових дій (далі – УБД): перша група – військовослужбовці, які не мають офіційного статусу УБД (206 осіб); друга група – військовослужбовці, які мають статус УБД (214 осіб).

Попередньо проведений кластерний аналіз за показниками «Загальний показник травматичності бойового досвіду», «Загальний показник здатності до самоврядування», «Інтегральний показник самоставлення»,

усіма шкалами методики Р. Б. Кеттела, показником «Загальна активність», усіма шкалами методики СОРЕ, показниками «Загальний показник життєстійкості», «Інтегральний показник психологічної безпеки особистості», «Загальний показник стійкості до бойової психічної травматизації» уможливив поділ груп на дві відносно рівні підгрупи: з недостатньо сформованою здатністю військовослужбовців до самоврядування (1.1, 2.1) та із сформованою здатністю до самоврядування (1.2, 2.2).

У дослідженні використано такі психодіагностичні методики.

1. Шістнадцятифакторний особистісний опитувальник Р. Кеттела. Був використаний для визначення показників вираженості емоційно-вольових, інтелектуальних рис та самооцінки, дав змогу надати комплексну оцінку цих змістовних компонентів самоврядування та співвіднести їх [6, с. 67].

Інтерпретація подана згруповано за такими чотирма блоками:

- комунікативний блок – утворюють фактори «А», «Н», «F», «E», «Q₂», «G», «N», «L»;
- інтелектуальний блок – утворюють фактори «В», «Q₁», «E», «M»;
- емоційний блок – утворюють фактори «С», «I», «O», «Q₄», «Q₃», «F», «G», «L»;
- самооцінка – утворює фактор «MD» – показник розвитку самоświadомості у структурі особистості.

2. Здатність до самоврядування (автор Н. Пейсахов). Методика містить вісім шкал, які відповідають етапам самоврядування [7, с. 150]. На відміну від методики В. Моросанової [7, с. 143], поєднання шкал якої описує вироблений з досвідом стиль саморегуляції (тобто йдеться про звичний спосіб дій), методика Н. Пейсахова описує ситуацію, в якій порушено звичний алгоритм роботи.

Результати дослідження

У табл. 1 наведені показники емоційно-вольових, інтелектуальних і комунікативних особистісних особливостей у військовослужбовців НГУ, аналіз яких є наступним кроком у вивченні змістовно-психологічних складових самоврядування.

Аналіз результатів показав, що показники військовослужбовців НГУ групи 1.1 подібні до показників групи 2.1, а групи 1.2 – до групи 2.2. В усіх групах дослідження однаковий середній діапазон показників за шкалами «F» (стриманість/експресивність) та «N» (прямолінійність/дипломатичність).

Під час аналізу даних шістандцятифакторного особистісного опитувальника було використано інтерпретаційну схему, запропоновану О. М. Капустіною [6].

Таблиця 1

**Показники особистісних особливостей
у військовослужбовців НГУ (в умовних одиницях)**

№ з/п	Шкали	Військовослужбовці НГУ, які не мають статусу УБД		Військовослужбовці НГУ, які мають статус УБД	
		група 1.1	група 1.2	група 2.1	група 2.2
1	2	3	4	5	6
1	MD (низька/висока самооцінка)	7,31 ± 2,21	9,39 ± 2,54	7,09 ± 2,26	9,43 ± 2,45
2	A (замкнутість/товариськість)	6,79 ± 2,08	8,36 ± 2,23	6,76 ± 2,20	8,62 ± 2,05
3	B (низький/високий інтелект)	3,23 ± 1,73	4,12 ± 1,51	3,53 ± 1,37	4,18 ± 1,46
4	C (емоційна нестабільність/стабільність)	6,92 ± 2,07	9,02 ± 1,75	7,28 ± 1,98	6,34 ± 1,63
5	E (підпорядкованість/домінантність)	5,68 ± 1,71	6,23 ± 2,13	5,37 ± 1,85	5,81 ± 2,01
6	F (стриманість/експресивність)	5,64 ± 2,03	5,52 ± 2,11	5,51 ± 1,88	5,29 ± 2,15
7	G (низька/висока нормативність)	6,77 ± 2,27	8,70 ± 1,71	7,25 ± 2,13	8,34 ± 1,89
8	H (боязкість/сміливість)	6,46 ± 1,87	8,04 ± 1,96	6,70 ± 1,85	8,29 ± 1,85
9	I (жорсткість/чутливість)	5,77 ± 1,77	5,11 ± 2,08	5,66 ± 2,10	5,19 ± 2,03
10	L (довірливість/підозрілість)	5,73 ± 2,03	4,80 ± 2,05	5,46 ± 1,66	4,21 ± 1,79
11	M (практичність/мрійливість)	5,82 ± 1,68	4,84 ± 1,86	5,46 ± 1,72	4,54 ± 2,17
12	N (прямолінійність/дипломатичність)	5,35 ± 1,68	5,01 ± 1,58	5,46 ± 1,96	5,05 ± 1,79
13	O (спокій/тривожність)	5,68 ± 2,23	4,80 ± 2,41	6,37 ± 2,27	4,47 ± 2,34
14	Q ₁ (консерватизм/радикалізм)	6,74 ± 1,91	5,93 ± 1,81	6,15 ± 2,05	6,02 ± 1,82
15	Q ₂ (конформізм/нонконформізм)	5,96 ± 1,83	4,78 ± 1,85	5,65 ± 1,68	4,80 ± 1,94

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
16	Q ₃ (низький/ високий самоко- нтроль)	6,43 ± 1,86	6,72 ± 1,80	6,47 ± 1,77	7,28 ± 1,57
17	Q ₄ (розслабле- ність/ напруженість)	5,63 ± 2,26	3,81 ± 1,71	5,50 ± 1,91	3,20 ± 1,62

Насамперед зазначимо, що ці дані методики Р. Кеттелла погоджуються з описаними вище даними щодо рівня самооцінювання, який традиційно співвідноситься зі шкалою «Самоповага» методики «Самоствавлення». Так, у групах 1.1 та 2.1 показники «MD» є середніми, а у групах 1.2 та 2.2 – високими.

Описуючи таку соціально-психологічну особливість, як екстравертованість/екстравертованість, у військовослужбовців НГУ груп 1.1 та 2.1 («А», «F», «Н»), слід вказати на їх стриманість у міжособистісних контактах, складності в безпосередньому й соціальному спілкуванні, схильність до індивідуальної роботи, що позначається на їх здатності до командної роботи.

У військовослужбовців НГУ груп 1.2 та 2.2 характеристика майже протилежна – «А⁺», «F⁺», «Н⁺». Для них характерними є товариськість, активність, відкритість у міжособистісному спілкуванні, яка, втім, не виключає критичності в оцінках осіб, з якими вони взаємодіють.

Описуючи комунікативні особливості військовослужбовців НГУ груп 1.1 та 2.1 («Е», «Q₂⁻», «G⁻», «N⁻», «L⁻»), потрібно зазначити, що вони усвідомлюють свою недостатню професійну соціалізацію – недостатність знань норм соціальної взаємодії в їхніх професійних групах, низьку значущість їхньої думки для цієї групи, конформність як наслідок недостатньо високого статусу в групі.

Натомість військовослужбовці НГУ груп 1.2 та 2.2 («Е⁺», «Q₂⁺», «G⁺», «N⁺», «L⁺») характеризуються знанням і усвідомленим самокеруванням нормами взаємодії в їх професійній групі, більшою толерантністю і довірою у ставленні до своїх колег. Останнє сильно проявляється у військовослужбовців НГУ групи 2.2 («L» (довірливість/підозрілість) – 4,21 ± 1,79), $t_{1.2-2.2} = 2,32$, $p \leq 0,05$.

Для інтелектуальних особистісних особливостей військовослужбовців НГУ груп 1.1 та 2.1 («В», «М», «Q₁⁻») характерним є недостатньо висока оперативність мислення, нездатність швидко актуалізувати свої знання, конкретність уявлення, консерватизм у прийнятті нових знань. Причому у військовослужбовців НГУ групи 1.1 останній є найменш вираженим («Q₁» (консерватизм/радикалізм) – 6,74 ± 1,91) серед усіх порівнюваних груп. Такі характеристики

можуть бути наслідком як недостатньо високої здатності освоювати нові знання, так і недостатньої професійної підготовки, внаслідок чого особа не може вільно (швидко, доцільно, стійко до несуттєвого) використовувати професійні знання.

Для інтелектуальних особистісних особливостей військовослужбовців НГУ груп 1.2 та 2.2 («В⁺», «М⁻», «Q₁⁻») характерними є значно вища оперативність мислення, більш високий рівень загальної культури (знань наявних алгоритмів пошуку рішень), більш висока практичність і консервативність мислення. Такі характеристики свідчать про їхню високу здатність до набуття професійних знань, застосування їх на практиці, виокремлення суттєвого та дотримання професійного алгоритму дій попри певні зміни вихідних умов.

Описуючи емоційні особливості військовослужбовців НГУ виокремлених груп, слід зауважити, що вони переважно збігаються з питаннями емоційної чутливості, емоційної стійкості, хоча кожна з виокремлених груп має свої особливості.

Так, за показниками емоційної чутливості всі групи характеризуються («Г⁻», «М⁻», «О⁻») спокійним сприйняттям дійсності, раціональністю. Причому ці характеристики на статистично значущому рівні більше виявилися у військовослужбовців НГУ груп 1.2 та 2.2.

Описуючи військовослужбовців НГУ групи 1.1 з точки зору емоційно-вольових характеристик («С⁻», «О⁻», «Q₃⁻», «Q₄⁻»), слід вказати на їхню низьку емоційну стійкість, вольову регуляцію, їхню недостатню здатність контролювати свої емоції й поведінку, залежність від настрою, імпульсивність, афективність. Вони найменше серед усіх запропонованих груп здатні зберігати спокій «Q₄» (розслабленість/напруженість) (5,63 ± 2,26).

Емоційно-вольові якості військовослужбовців групи 1.2 («С⁺», «О⁻», «Q₃⁻», «Q₄⁻») характеризують їх як емоційно стійких, упевнених у собі, здатних спокійно та адекватно сприймати дійсність; стресостійких і таких, що не мають потреби стримувати емоційну імпульсивність за допомогою вольових якостей. До визначальних характеристик цієї групи слід віднести найбільші показники за фактором «С» (емоційна нестабільність/стабільність) (9,02 ± 1,75), за яким на статистично значущому рівні вони відрізняються від усіх інших груп.

Військовослужбовці НГУ групи 2.1 («С⁺», «О⁰», «Q₃⁻», «Q₄⁻») характеризуються недостатньо розвиненою здатністю до самовладання, що негативно позначається на їх упевненості в собі. Саме за цим найвищим серед оцінюваних груп показником тривожності («О» (спокій/тривожність) -6,37 ± 2,27) вони відрізняються від інших військовослужбовців НГУ. Проте в екстремальних умовах здатні опанувати себе, демонструвати рівноваженість.

Військовослужбовці НГУ групи 2.2 («С», «О», «Q3⁺», «Q4⁻») характеризуються емоційною пластичністю, яка поєднується з упевненістю в собі, холоднокровністю та найбільшою серед оцінюваних груп здатністю до самоконтролю.

У табл. 2 наведені необхідні показники для оцінювання взаємокореляцій між шкалами методики «Здатність до самоврядування» та особистісними факторами, вимірюваними за методикою Р. Кеттелла.

Таблиця 2

**Показники взаємозв'язків особистісних особливостей
із самоврядуванням у військовослужбовців НГУ
(в умовних одиницях)**

№ з/п	Шкали	Військовослужбовці, які не мають статусу УБД		Військовослужбовці, які мають статус УБД	
		група 1.1	група 1.2	група 2.1	група 2.2
1	2	3	4	5	6
1	MD (низька/висока самооцінка)	0,01	0,31**	0,28**	0,02
2	A (замкнутість/товариськість)	0,24*	0,07	0,22*	-0,02
3	B (низький/високий інтелект)	0,23*	0,12	0,02	-0,13
4	C (емоційна нестабільність/стабільність)	0,23*	0,10	0,23*	0,22*
5	E (підпорядкованість/домінантність)	0,15	-0,01	0,11	-0,13
6	F (стриманість/експресивність)	-0,08	-0,07	-0,20*	0,05
7	G (низька/висока нормативність)	0,16	0,29**	0,07	0,21*
8	H (боязкість/сміливість)	0,28*	0,23*	-0,01	0,02
9	I (жорсткість/чутливість)	-0,14	-0,07	0,10	0,14
10	L (довірливість/підозрілість)	-0,21 ⁰	-0,15 ⁰	-0,07	0,16
11	M (практичність/мрійливість)	-0,06	-0,17 ⁰	0,05	-0,04
12	N (прямолінійність/дипломатичність)	-0,03	-0,01	-0,16 ⁰	0,00

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
13	О (спокій/ тривожність)	-0,23*	-0,18 ⁰	-0,15	-0,04
14	Q ₁ (консерватизм/ радикалізм)	0,07	0,08	0,00	-0,05
15	Q ₂ (конформізм/ нонконформізм)	-0,03	-0,16 ⁰	-0,06	-0,35**
16	Q ₃ (низький/високий самоконтроль)	0,04	0,29**	0,07	0,06
17	Q ₄ (розслабленість/ напруженість)	-0,23*	-0,26**	-0,34**	0,09

Примітка: ⁰p ≤ 0,1; *p ≤ 0,05; **p ≤ 0,01.

Більшість зв'язків, наведених у табл. 2, належить до рівня дуже слабких та слабких. Серед зв'язків, що сягають рівня помірних, слід вказати такі.

У групі 1.1 шкала «Корекції» на помірному рівні корелює із фактором «Н» (боязкість/сміливість) ($r = 0,33$, $p \leq 0,01$); шкала «Самоконтролю» із фактором «L» (довіряливість/підозрілість) ($r = -0,31$, $p \leq 0,01$), шкала «Приймання рішення» із фактором «О» (спокій/тривожність) ($r = -0,30$, $p \leq 0,01$). Усі взаємозв'язки загального показника «Здатності до самоврядування» з особистісними особливостями в цій групі є слабкими чи дуже слабкими. Можна припустити, що більше ці військовослужбовці довіряють оточенню, то легше їм опанувати себе, заспокоїтися і зробити необхідні зусилля для прийняття рішення, його реалізації; що сміливіші вони є, то легше їм наважитися відійти від вихідного плану, внести в нього зміни. Можна припустити, що військовослужбовці цієї групи на цьому етапі своєї професіоналізації (поки вони не впевнені в собі, своїх силах, знаннях, у своїй здатності опанувати себе) схильні перекласти відповідальність за себе (своє життя, свої дії) у складних умовах на більш досвідчених військовослужбовців, командирів. Особистісні особливості в цій групі є мало пов'язаними із загальною здатністю до самоврядування, впливають лише на окремі аспекти цього процесу.

У групі 1.2 «Загальна здатність до самоврядування» помірно корелює з фактором «MD» (низька/висока самооцінка) ($r = 0,31$, $p \leq 0,01$), що є безпосереднім відбиттям взаємозв'язку шкали «Критерій оцінки» та фактора «MD» ($r = 0,34$, $p \leq 0,01$). Також у цій групі показники за шкалою «Корекція» помірно корелюють із показниками за фактором «M» (практичність/мрійливість) ($r = -0,30$, $p \leq 0,01$). Отже, можна припустити, що військовослужбовці НГУ групи 1.2 більше здатні до

самоврядування, якщо впевнені у правильності того, що роблять, і якщо здатні застосовувати набуті ними професійні (які через недостатність досвіду є доволі абстрактними) знання до змінюваних обставин дійсності.

У групі 2.1 «Загальна здатність до самоврядування» помірно корелює з фактором «Q₄» (розслабленість/напруженість) ($r = -0,34$, $p \leq 0,01$), що є безпосереднім відбиттям взаємозв'язку шкали «Приймання рішення» та фактора «Q₄» (розслабленість/напруженість) ($r = -0,35$, $p \leq 0,01$). Крім того, у цій групі показники за шкалою «Корекція» помірно корелюють із показниками за фактором «MD» (низька/висока самооцінка) ($r = 0,30$, $p \leq 0,01$). Як бачимо, для військовослужбовців НГУ групи 2.1 здатність змінити початковий план дій, унести в нього корективи пов'язана з впевненістю в собі, своїх знаннях, вміннях. Можливо, що саме недостатня впевненість у собі (як більш стала характеристика) не дозволяє військовослужбовцям НГУ цієї групи вільно реагувати на зміни обставин, коригувати плани дій відповідно до ситуацій. Їхня менша вмотивованість, апатичність (одна із характеристик фактора «Q₄») не дозволяють їм бути джерелом змін – ухвалювати рішення про необхідні зміни.

У групі 2.2 показники за загальною шкалою методики «Здатність до самоврядування» помірно корелюють із показниками за фактором «Q₂» (конформізм/нонконформізм) ($r = -0,35$, $p \leq 0,01$). Крім того, у цій групі шкала «Цілепокладання» помірно корелює з фактором «С» (емоційна нестабільність/стабільність) ($r = 0,30$, $p \leq 0,01$). У військовослужбовців НГУ групи 2.2 здатність до самоврядування пов'язана з особливостями їх професійної соціалізації, зі свідомим дотриманням професійних норм, цінностей. Що більше ці військовослужбовці НГУ здатні зберігати безпристрасність, менше піддаються обставинам, то чіткішим є їхнє бачення цілей.

Незначні зв'язки показників самоврядування та особистісних рис в усіх досліджуваних групах, певно, є свідченням того, що здатність до самоврядування є похідною не стільки від конкретних сталих особистісних особливостей, скільки залежить від загальної здатності довіряти собі, своїм професійним знанням, вмінням, упевненості у правильності того, що вони роблять. Наявні помірні зв'язки з особистісними особливостями здебільшого описують здатність до самовладання (здатність опанувати свої переживання, взяти під контроль свої емоції) як необхідну умову, за реалізації якої стає можливим досягнення поставленої мети у складних (екстремальних, бойових тощо) обставинах.

Обговорення результатів

Аналіз комунікативних, емоційно-вольових та інтелектуальних особливостей груп військовослужбовців НГУ з різною здатністю до самоврядування показав таке:

– військовослужбовці НГУ груп 1.1 та 2.1 характеризуються стриманістю в міжособистісних контактах, ускладненістю в безпосередньому й соціальному спілкуванні, схильністю до індивідуальної роботи, що позначається на їхній здатності до командної роботи. Вони усвідомлюють свою недостатню професійну соціалізацію – недостатність знань норм соціальної взаємодії в їхніх професійних групах, низьку значущість їхньої думки для цієї групи, конформність як наслідок недостатньо високого статусу в групі. Для їхніх інтелектуальних особистісних особливостей характерним є недостатньо висока оперативність мислення, нездатність швидко актуалізувати свої знання, конкретність уявлення, консерватизм у прийнятті нових знань. За показниками емоційної чутливості, як і всі інші військовослужбовці НГУ, військовослужбовці НГУ зі зниженою здатністю до самоврядування характеризуються спокійним сприйняттям дійсності, раціональністю. Військовослужбовці НГУ групи 1.1 мають низьку емоційну стійкість, низьку волюву регуляцію, недостатню здатність контролювати свої емоції й поведінку, залежність від настрою, імпульсивність, афективність. Вони найменше серед усіх груп здатні зберігати спокій. Військовослужбовці НГУ групи 2.1 вважають недостатньо розвиненою свою здатність до самовладання, що негативно позначається на їхній впевненості в собі. Вони мають найвищий показник тривожності, що відрізняє їх від усіх інших груп. Проте в екстремальних умовах вони здатні опанувати себе, демонструвати рівноваженість;

– недостатня впевненість у собі (як більш стала характеристика) не дозволяє військовослужбовцям НГУ групи 2.1 вільно реагувати на зміни обставин, коригувати плани дій відповідно до ситуацій. Їхня недостатня вмотивованість, апатичність не дозволяють бути джерелом змін – ухвалювати рішення про необхідні зміни;

– військовослужбовці НГУ групи 1.1 на цьому етапі своєї професіоналізації (поки вони не впевнені в собі, своїх силах, знаннях, у своїй здатності опанувати себе) схильні перекласти відповідальність за себе (своє життя, свої дії) у складних умовах на більш досвідчених військовослужбовців, командирів. Особистісні особливості військовослужбовців цієї групи є мало пов'язаними із загальною здатністю до самоврядування, вони впливають лише на окремі аспекти цього процесу;

– для військовослужбовців НГУ груп 1.2 та 2.2 характерними є товариськість, активність, відкритість у міжособистісному спілкуванні, яка, втім, не виключає критичності в оцінках осіб, з якими вони взаємодіють. Ці військовослужбовці характеризуються знанням і усвідомленим самокеруванням нормами взаємодії в їхній професійній групі, більшою толерантністю і довірою у ставленні до своїх

товаришів. Останнє значно більш виражене у військовослужбовці НГУ групи 2.2. Для інтелектуальних особистісних особливостей військовослужбовців НГУ груп 1.2 та 2.2 характерним є значно більш висока оперативність мислення, більш високий рівень загальної культури (знань наявних алгоритмів пошуку рішень), більш висока практичність і консервативність мислення, ніж для військовослужбовців груп 1.1 та 2.1. Такі характеристики свідчать про їхню високу здатність освоювати професійні знання, застосовувати їх на практиці, виокремлювати суттєве та дотримуватися професійного алгоритму дій попри певні зміни вихідних умов. Військовослужбовці цих груп характеризуються вираженим спокійним сприйняттям дійсності, раціональністю. Військовослужбовці НГУ групи 2.2 вирізняються емоційною пластичністю, яка в них поєднується з упевненістю в собі, холонокровністю та найбільшою серед оцінюваних груп здатністю до самоконтролю. Військовослужбовці НГУ групи 1.2 характеризуються емоційною стійкістю, впевненістю в собі, здатністю спокійно й адекватно сприймати дійсність. Вони є стресостійкими та емоційно стабільними, тому не мають потреби стримувати емоційні імпульсивність за допомогою додаткових вольових зусиль;

– у військовослужбовців НГУ групи 2.2 здатність до самоврядування пов'язана із свідомим дотриманням професійних норм, цінностей. Їхня емоційна стійкість дозволяє їм зберігати чіткість у баченні цієї діяльності;

– натомість військовослужбовці НГУ групи 1.2 більше здатні до самоврядування, якщо впевнені у правильності того, що роблять, і якщо здатні застосовувати набуті ними професійні (які через недостатність досвіду є доволі абстрактними) знання до змінюваних обставин дійсності.

Висновки

Сформована здатність до особистісного самоврядування є вагомим чинником позитивного прогнозу успішності професійної (на цьому етапі службової та бойової) діяльності правоохоронців. За результатами дослідження зроблено основний висновок про те, що здатність до самоврядування у фахівців сектору безпеки і оборони є похідною не стільки від окремих сталих комунікативних, інтелектуальних, емоційно-вольових особистісних особливостей, скільки залежить від загальної здатності довіряти собі, своїм професійним знанням, вмінням, впевненості у правильності того, що вони роблять. Це дає підстави для розробки і впровадження психологічного інструментарію з формування цієї здатності правоохоронців.

Список бібліографічних посилань: 1. Параметри якості вищої освіти офіцерів Національної поліції за умов імперативу людиномірних

сенсів (теорія і практика) : монографія / М. О. Семенишин, А. В. Семєнова, І. В. Клименко та ін. Одеса : ОДУВС, 2023. 440 с. **2.** Килівник А. М., Матвієнко Я. О. Психологічні особливості поняття саморегуляції особистості. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 2, т. 1. С. 54–57. **3.** Пономаренко Я. С. Огляд наукових джерел щодо проблеми саморегуляції поліцейських // Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України : тези доп. IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 трав. 2023 р.) / МВС України, Нац. акад. Нац. гвардії України. Харків, 2023. С. 82–85. **4.** Емішянц О. Б. Психологічні особливості самоконтролю особистості. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2012. Вип. 15. С. 127–134. **5.** Оніпко З. С. До проблеми визначення сутності самоконтролю особистості. *Габітус*. 2022. Вип. 33. С. 133–137. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2022.33.23>. **6.** Автоматизація професійного психологічного відбору кандидатів на військову службу в Національну гвардію України : монографія / Я. В. Мацегора, І. І. Приходько, О. С. Колесніченко та ін. ; за заг. ред. І. І. Приходька. Харків : НАНГУ, 2020. 339 с. **7.** Прикладна психодіагностика в Національній гвардії України : метод. посіб. / О. С. Колесніченко, І. І. Приходько, Я. В. Мацегора та ін. ; за заг. ред. І. І. Приходька. Харків : НАНГУ, 2020. 388 с.

Надійшла до редколегії 15.11.2023

Прийнята до опублікування 30.11.2023

Slurdenko D. O., Pavlova O. H. Personal factors of self-governance among security and defence sector personnel in Ukraine (on the example of the National Guard of Ukraine)

The article is devoted to the study of personal factors of self-government of servicemen of the National Guard of Ukraine. It has been determined that the general ability to self-governance is an important condition for the effective performance of professional activities in complex and atypical conditions. It has been noted that the formed ability to self-governance implies a positive attitude to oneself based on a high assessment of relevant and practically implemented knowledge, skills and abilities, which provides an attitude to unconditionally overcome a difficult situation and perform the task. Emotional and volitional, intellectual and communicative personal characteristics as substantive components of self-government in the National Guard of Ukraine have been analysed.

The article presents the results of an empirical study of emotional and volitional, intellectual and communicative personal characteristics of the servicemen of the National Guard of Ukraine. It has been found that the ability to self-governance is associated with conscious adherence to professional norms and values. Their emotional stability allows them to maintain clarity in the vision of the goals of their activities. It has been found that servicemen of the National Guard of Ukraine who did not participate in hostilities are more capable of self-governance if they are confident in the correctness of what they do and are able to apply the professional knowledge they have acquired in changing circumstances. It has been concluded

that the ability to self-governance of the servicemen of the National Guard of Ukraine is derived not so much from individual stable communicative, intellectual, emotional and volitional personal characteristics, but depends on the general ability to trust oneself, one's professional knowledge and skills.

Key words: self-government, emotional and volitional personal characteristics, intellectual personal characteristics, communicative personal characteristics, servicemen of the National Guard of Ukraine.

